

ego

DEZE MAAND

M. Dekkinga: **Ongelijke strijd om menselijkheid.** Pag. 4

Piet Koster: **Film international.** Pag. 8 en 9

Rien Robijns: **„Wie kan Nixon verslaan”.** Pag. 12 en 13

Groetplicht

Er heeft zich rond 1 augustus een wat venijnige strijd afgespeeld tussen de minister en de VVDM.

De VVDM wilde, als andere jaren, haar nationale anti-groetdag houden, de minister wilde dat, op grond van de aan de gang zijnde onderhandelingen voorkomen en adviseerde de VVDM de anti-groetdag niet te laten doorgaan, de VVDM hield toch haar anti-groetdemonstratie en prompt schortte de minister voorlopig het overleg tussen het hoofdbestuur van de VVDM en het departement op.

Wij betreuren deze gang van zaken en hopen dat er spoedig wegen worden gevonden om het overleg weer op gang te brengen. Het is, menen wij, in het belang van beide partijen.

Misschien is het goed als de minister daarbij bedenkt dat de VVDM ongetwijfeld, zoals een vakbond, de belangen van de dienstplichtige militairen behartigt maar daarom toch niet helemaal de werkmethoden van de vakbonden kan navolgen. De VVDM bestaat nu eenmaal uit enkele tienduizenden jonge mensen, voor wie het voeren van acties een zo vanzelfsprekend middel is geworden om hun mening tot uiting te brengen dat men m.i. niet helemaal dezelfde normen, op dit punt, aan de VVDM mag stellen als aan de officiële vakbeweging. Maar goed, wij hopen dat partijen weer spoedig tot elkaar komen. We willen nog wel graag wat over de groetplicht zelf zeggen.

Het is natuurlijk niet toevallig dat tegen deze verplichting allerwegen verzet ontstaat. Niet alleen de VVDM maar ook de verenigingen van onderofficieren en beroepskorporaals hebben zich duidelijk tegen de groetplicht uitgesproken en wie zijn oor in officierskringen te luisteren legt hoort ook daar niet zo heel veel sympathie voor het handhaven van deze plicht.

Hoe komt dat? Wel, naast een aantal andere functies is de groetplicht toch vooral de psychologische en symbolische uitdrukking van wat het reglement op de krijgstuicht noemt „de ondergeschiktheid van de mindere”. En met dat begrip weet eigenlijk niemand in deze tijd nog goed raad. Men mag dan wel aannemen dat dit soort begrippen straks bij de herziening van genoemd reglement zullen verdwijnen.

Ondertussen worden, beetje bij beetje, in de krijgsmacht maatregelen genomen in het menselijke en personele vlak waardoor de verhouding meerderen-minderen zich langzamerhand wijzigt in verhoudingen van allerlei soort tussen medewerkers. Op die weg zijn we nog slechts een klein stukje gevorderd maar het is onmiskenbaar dat we op weg zijn.

En dit „op weg zijn” vraagt en bewerkstelligt een ander klimaat dan in de groetplicht tot uitdrukking komt.

Daarom zijn we het niet eens met de opmerkingen van beide zijden wel gemaakt dat die groetplicht toch waarlijk niet zo'n belangrijke zaak is. Dat is een misvatting. O, natuurlijk formeel en inhoudelijk gezien zijn er veel belangrijker punten maar het is algemeen bekend dat kleine zaken met een duidelijk psychologische en symbolische achtergrond vaak een geweldige rol kunnen spelen. Het zou niet moeilijk zijn daarvan tientallen voorbeelden te geven.

Het is ook daarom dat er in het recente verleden al het nodige aan de groetplicht is gedokterd.

Dienstplichtigen behoeven in de gangen van kazernes geen „halt-en-front” meer te maken, ze behoeven, buiten de kazerne in het algemeen meerderen niet meer te groeten, en, als we goed zijn ingelicht, op het terrein alleen nog meerderen met een officiersrang.

Het verschil van mening bestaat nu nog uit de vraag of de groetplicht nu meteen geheel zal worden afgeschaft of dat deze toch nog gehandhaafd zal worden in de directe ontmoeting tussen meerdere en mindere. Wie de achtergrond van het geheel begrijpt zal weten dat een algehele afschaffing op den duur toch voor de deur staat. Waarom, in een niet eens zo heel breed gebaar, dan maar niet ineens?

Normale mensen groeten elkaar, ook zonder verplichting!

Red.

ego

Maandblad van de humanistische geestelijke verzorging voor militairen

Nr. 9 — september 1972
11de jaargang

Redacteur: H. Lips,
Hoofddraadsman

Adres redactie
en administratie:

Bureau Hoofddraadsman,
Coornherthuis, Hoofdstr. 84,
Driebergen
telefoon 03438 — 2878

Vaste medewerkers:

Jan Haasbroek
Wim Jesse
Peter J. Morée
Rien Robijns
Bert Vuijsje
Dick Zaal

Abonnementsprijs f 6,— per
jaar, te storten op postgiro-
rekening 480414 t.n.v. Hoofd-
draadsman Humanistische
Geestelijke Verzorging te
Driebergen

Militairen ontvangen het blad
op aanvraag zonder betaling.

Bij de voorplaat:

„Jeugd in beweging”. Eric
van de Belt maakte deze
foto van de socialistische
jeugd in Eindhoven.

Met de blues geboren (slot)

De blues „Revival“

In het eerste gedeelte van dit artikel hebben we het reeds gehad over de vele bluesartiesten die na 1959 geheel (of bijna geheel) van het toneel verdwenen. De blues was bij het eigen publiek niet meer in trek en de soul en motown muziek sprak de jongere neger veel meer aan. Natuurlijk speelden er nog honderden bluesartiesten in de clubs en kelders van de ghetto's in de grote steden, of was er op het platte land wel eens een ouderwetse „country dance“ te aanschouwen, maar het grote publiek, de radio-stations en de platenmaatschappijen begonnen hun interesse te verliezen.

Mr. Charlie ontdekt de Blues

Was de blues bij het neger-publiek „uit de tijd“, de blanken hadden de blues nog nauwelijks ontdekt. Er was weliswaar reeds lang een kleine groep Jazz & Folk liefhebbers enigszins op het terrein van de blues bekend, maar deze bekendheid bleef meestal beperkt tot de muziek van mensen als Blind Lemon Jefferson, Leadbelly, Big Bill Broonzy en Bessie Smith, dus artiesten die de „classic“ en „folk“ blues van de periode van voor 1950 vertegenwoordigden. De elektrische blues (om het zo maar even te noemen) van na 1950 vond in jazz en folk kringen nauwelijks erkenning.

Blues in de oude wereld

De eerste bluesartiest bezocht Europa reeds in 1949, nl. de volkszanger „Leadbelly“. Een andere verspreider van de blues was Big Bill Broonzy, die in 1952, '55 & '56 tournees door Europa maakte. Ondertussen kwamen er meer en meer mensen die de city blues ontdekten, een van hen was de Engelsman Alexis Korner. Alexis wordt wel

de „granddaddy“ of the British Blues“ genoemd, een naam die hij terecht verdiende. Hij probeerde de „moderne“ blues wat meer bekendheid te geven o.a. door met een blues combo op te treden in de Chris Barber Jazzband. De eerste „moderne“ bluesman die door Engeland toerde (1958), was Muddy Waters. Muddy ging min of meer af, want zijn elektrisch versterkte gitaar (en band) viel niet in goede aarde. Toen hij enige jaren later weer Engeland bezocht, had hij heel attent een akoestische gitaar meegenomen, de elektrische blues was nu echter al min of meer „ingeburgerd“ en Muddy stuitte weer op een flinke dosis onbegrip van de zijde van zijn (nieuwe) fans. Vele artiesten volgden Muddy naar Europa, en in 1962 zag het eerste „American Folk Blues Festival“ het licht. Een manifestatie georganiseerd door het bureau Lipmann & Rau, dat jaarlijks terug zou keren. Een groot aantal bluesartiesten kreeg nu de kans Europa te bezoeken (vanaf 1965 ook Nederland) en hun muziek wat meer bekendheid te geven.

Lectuur

Artikelen over blues waren lange tijd alleen incidenteel te vinden in diverse jazzbladen (b.v. Downbeat & Jazz hot). In 1963 kregen enige Engelse bluesfanatici het voor elkaar een blad uit te brengen dat geheel aan blues gewijd was: Blues Unlimited, dat sinds die tijd HET „vakblad“ voor iedere bluesfiel is gebleven. Na BU volgden Blues World (GB), Alley Music (Austr.) Mr. Blues (wijken, Ned.) en pas in 1969 kreeg de VS een bluesblad: „Living Blues“. Baanbrekend werk verrichten ook de schrijvers Paul Oliver en Samuel Charters, door het

schrijven van boeken als: „Conversation with the blues“, „Blues Fell this Morning“ en „the Bluesman“. Drie standaard werkjes uit de bluesbibliotheek.

De blanke Bluesboom

Ondertussen schoten de „blanke blues“ groepen als paddestoelen uit de grond. In Engeland waren het bv. John Mayall, the Rolling Stones en de „Yarbirds“ die vele blues klassieken op hun repertoire hadden staan. Deze blanke „pioniers“ beïnvloedden (of deden ontstaan) weer verschillende andere musici, waarvan de enige bekenden zijn: Fleetwood Mac, The Cream, Chicken Shack (GB), C & B, Bintangs en Oscar Benton (Ned.).

De jeugd ging iemand als John Mayall als een grondlegger van de blues beschouwen, of dachten dat bv. Eric Clapton en Peter Green, die in hun begin periode (en later), noot voor noot mensen als B. B. King, Otis Rush of Freddie King naspeelden, baanbrekende gitaristen waren.

Een ietwat trieste ontwikkeling: blanke imitators die kapitalen verdienden, terwijl hun grote voorbeelden voor een paar dollar per avond in het ghetto dezelfde muziek stonden te spelen. Gelukkig begint de situatie wat beter te worden. De blanke groepen gaan steeds verder van de blues af (luister naar de laatste produkten van Fleetwood Mac, Paul Butterfield, Chicken Shack, C & B). Muddy Waters, B. B. King, Freddie King en vele anderen komen in de belangstelling van een (iets) groter publiek en beginnen de „grotere“ platen maatschappijen weer aktiever te worden met het uitbrengen van blues platen.

Zoals reeds gezegd, de situatie begint langzamerhand te verbeteren. Steeds meer blues mensen komen naar Europa en ook de afgelopen twee jaar naar Nederland. Steeds meer bluesmensen krijgen de erkenning (en de voordelen die dit meebrengt), die ze al zo lang verdienden. Maar voor hoelang nog? Hoezeer de muzieksoort mij ook aan het hart gaat, de blues is stervende. Tenminste, daar lijkt het op. De meeste jonge negers schamen zich voor de generaties voor hen, en willen niets anders dan volkomen breken met de „uncle Tom business“. Er treedt een duidelijke vergrijzing op in de bluesspelende — minnende gemeenschap, misschien eigenlijk een ontwikkeling die we zouden moeten toejuichen?

KEES v. WIJNGAARDEN
MARCEL M. VOS

Nawoord

Een ieder, die ook maar ENIGE informatie wil hebben over het verkrijgen van platen, boeken, bladen enz., met betrekking tot blues, kan naar het volgende adres schrijven: BFW p/a Warmoezierskade 63, Gouda.

Boogie Woogie Red (piano), Baby Boy Warren (gitaar)

Geestelijke verzorging in de strijdkrachten

Als mij gevraagd wordt mijn visie te geven over de geestelijke verzorging in het leger dient u allereerst geïnformeerd te zijn over mijn beleveningswereld, die de grondslag vormt voor mijn wijze van benadering en richtinggevend is voor mijn denken.

Kort samengevat:

Ik besta, de wereld bestaat en aangewezen zijnde op mijn menselijke vermogens, moet ik proberen inhoud, zin en vorm aan mijn leven te geven. Voor mij is de mens een zelfstandig wezen, dat hier en nu antwoord dient te geven, daartoe de mogelijkheden heeft meegekregen en als zodanig ook ter rekening en verantwoording kan worden geroepen. Mens-zijn is mens-worden. In het existeren, in het handelen, ligt voor mij de fundamentele waarde van ons menselijke zijn.

Daarbij gaat de humanist inderdaad zonder God door het leven, eenvoudigweg, omdat hij er geen ervaring van heeft. Hij heeft daarbij niet het gevoel incompleet te zijn, integendeel voor mij persoonlijk vormt deze ervaringswereld juist een geweldige uitdaging, nl. dat **WIJ** hier en nu de problemen zelf zullen moeten oplossen.

Uiteraard mag iedereen vanuit zijn beleveningswereld tot een andere keuze komen, want tenslotte is iedere levensovertuiging een subjectieve zaak, die nooit tot objectieve waarheid kan worden gemaakt, ondanks krampachtige pogingen, die daartoe nog steeds worden aangewend.

Tenslotte nog één opmerking vooraf: geestelijke verzorging is een verouderd woord, doet betweterig en paternalistisch aan, terwijl het als instituut naar mijn gevoel primair een dienstverlenend karakter dient te hebben.

Kerngedachte

De humanistische g.v. in het leger heeft als kerngedachte de vrijheid en zelfstandigheid van de mens te stimuleren om van daaruit te komen tot eigen overwegingen, opvattingen en overtuigingen.

Dit betekent niet dat wij een systeem hebben van typische humanistische opvattingen, die tot een vaststaand menselijk gedragspatroon zouden kunnen leiden.

Wat is, is in feite al dood.

Het boeiende van ons mens-zijn is juist, dat wij steeds op-

nieuw antwoord zullen moeten geven op persoonlijke en maatschappelijke problemen. Het gaat hierbij dus inderdaad om de totale mens in het totaal van zijn bestaansverhoudingen.

De g.v.-er is daarbij soms katalysator, soms gespreksleider, soms bemiddelaar. Altijd ten dienste van de enkeling of de groep. Bovendien gebonden aan zijn beroepsgeheim waarmee tegelijkertijd de onafhankelijke positie van de g.v.-er al wordt aangegeven.

In feite is het een dienstverlenend apparaat binnen het leger voor alle mensen, die in het instituut werken en uiteraard voor zover zij er gebruik van wensen te maken.

Voorwaarde

Uit de doelstelling van de humanistische g.v., nl. inzicht verdiepen, zelfstandigheid bevorderen en het verbeteren van menselijke- en maatschappelijke verhoudingen, vloeit automatisch voort dat een zelfstandige opstelling van de g.v. een noodzakelijke voorwaarde is voor het werk.

Uiteraard ben ik in mijn functie als raadsman rekenschap schuldig aan het Humanistisch Verbond en daarnaast kan de Minister van Defensie mij t.a.v. de ambtelijke vervulling van mijn taak via de hoofdredacteur ter verantwoording roepen.

Ervaringen, gedurende acht jaar, hebben mij overigens geleerd dat de humanistische g.v. in zijn werkzaamheden door de militaire autoriteiten en het Humanistisch Verbond nimmer beperkingen zijn opgelegd en dat de zelfstandige opstelling van het instituut wordt geaccepteerd. Hetgeen overigens nog geen waardering behoeft te betekenen.

Geestelijke verzorging kan en mag zich nooit identificeren met vervreemdende structuren; zij moet in een dergelijk spanningsveld tussen mens en structuur kiezen voor de mens.

Ik meen hier een enkele opmerking te mogen maken met betrekking tot het artikel van de heer Stooft. Hij stelt o.m. het volgende: „Want hoe dan ook, wie binnen gaat zal koncessies moeten doen aan de organisatie, die immers prioriteit heeft boven de mens”.

Het is bekend, dat er **binnen** de organisatie van de geestelijke verzorging conflicten zijn geweest, maar het lijkt mij on-

In dit blad en andere bladen van de geestelijke verzorging is een herbezinning gaande, die het karakter heeft een beantwoording te zijn van de vraag: „Wat doen jullie geestelijk verzorgers eigenlijk?” Kenmerkend is bijvoorbeeld de titel van een artikel van aalmoezenier Thissen in het juni-nummer van Militair Pastoraal Contact: „Aal, wie ben je, voor wie ben je er.” Ik zou als voorlopig antwoord op de vraag naar de taak van de geestelijk verzorger — gebruik makend van bovengenoemde titel — willen stellen: De geestelijke verzorger is degene die als eerste taak heeft, de mens die hij ontmoet de vraag voor te leggen: „Wie ben je en voor wie ben je er?” Dit houdt een vraag in en een appél. De vraag naar identiteit en het appél tot onderzoek, tot bewust maken van de persoon in de situatie waarin hij verkeert.

Vanwaar dit appél?

Centrale doelstelling van de humanis-

Ongelijke strijd om menselijkheid

tische geestelijke verzorging is: Actieve, bewuste menselijkheid bevorderen. Het besef van „mens zijn = mensworden” er van „mens zijn = medemens zijn” ligt daaraan ten grondslag. Deze waarden: zelfverwerkelijking en solidariteit moeten daarbij meer gezien worden als taak dan als werkelijkheid, meer als poging dan als feit; maar — en dat is de humanistische levensovertuiging — door het actieve pogen wordt de zin ontdekt van het menszijn, wordt aan het leven betekenis gegeven.

Werkgegevens van het handelen

„De mens is niet wat hij is, de mens is wat hij wordt, de mens is wat hij besluit te worden; de mens gaat nimmer op in wat reeds gegeven is; het kenmerk bij uitstek van de mens is de mogelijkheid om altijd en in alle omstandigheden met hetgeen gegeven is, ook met het gegeven dat hij zelf is, iets te doen.” (Nijk — in „Vormingswerk”) Deze omschrijving van de positie van

juist daaruit te concluderen, dat de leiding van de strijdkrachten een onafhankelijke opstelling van de geestelijke verzorging niet respecteert en dat g.v.-ers per definitie concessies zouden moeten doen. Het was, het is en het blijft een probleem voor de g.v.-ers om die zelfstandige opstelling te realiseren.

Onlust-gevoelens afreageren is een bekend menselijk verschijnsel, t.a.v. allerlei structuren in onze maatschappij ongetwijfeld „in“, maar daarom nog niet altijd redelijk.

T.a.v. vervreemdende structuren staan wij overigens allemaal met vuile handen en het is struisvogelpolitiek één groep als zondebok aan te wijzen. Dat is m.i. een zwart-wit benadering en als benaderingswijze een versimpeling van de sociale werkelijkheid.

Kritiek

De zelfstandige opstelling van de g.v. kan in bepaalde situaties leiden tot kritiek.

Kritiek in filosofische zin is in het algemeen de beoordeling waarbij het ware van het onware, het waardevolle van het waardeloze en de schijnwaarde worden onderscheiden. Zij kan hekelend of opbouwend zijn.

Zodra met name in onze maatschappij levensbeschouwelijke organisaties deze essentiële functie verwaarlozen, verloochenen zij één van haar fundamentele taken.

Persoonlijk ben ik van mening dat deze kritiek te allen tijde van opbouwende aard behoort te zijn. Bovendien gelden voor geestelijke verzorgers volgens mij nog speciale restricties.

Grondhouding van de g.v.-er dient te zijn solidariteit met mensen, die binnen dat instituut werken. Zijn functie is een dienstverlenende en bovendien mag van hem een bepaalde gezindheid worden verwacht, nl. dat hij in een conflict-situatie tot het uiterste gaat om de communicatie op gang te houden. Communicatie is een noodzakelijke voorwaarde voor de ontmoeting en slechts te realiseren in een sfeer van vertrouwen. Bovendien conflicten behoren bij het leven, vormen zelfs het zout van het leven. Elk conflict is een uitdaging. Maar in een democratische samenleving (altijd onvoltooid en voor verbetering vatbaar) behoort dat niet te leiden tot polarisatie.

Juist voor een g.v.-er geldt naar mijn mening één hoofdnorm: Vermijd zo mogelijk polarisatie, want dat leidt tot een reactief patroon, dat communicatie uitsluit.

Dat betekent voor een g.v.-er dat hij in staat moet zijn ambivalentie te verdragen. Niet uit tactische overwegingen, ook niet om zich te laten inkapselen, maar om de dialoog op gang te houden, omdat hij de ander in zijn visie wil verstaan.

Ook al vervullen wij binnen één instituut een verschillende rol, die kan leiden tot conflicten, dan blijft er toch onze gemeenschappelijke verantwoordelijkheid. Dat is voor mij ook het motief, waarom ik stel dat de g.v.-er juist in een vervreemdende structuur aanwezig dient te zijn.

Hij kiest in zijn functie niet voor of tegen het instituut, maar hij tracht wel solidair te zijn met allen, die binnen het instituut werken.

Verstaat u mij goed, solidair zijn, sluit meningsverschillen niet uit.

Mankracht

Om haar taak te kunnen verrichten dient de geestelijke verzorging over de nodige mankracht te beschikken.

Omtrent de omvang daarvan durf ik geen uitspraak te doen.

Er is het element van de dienstverlening, maar ook de vraag naar behoefte. Daarnaast de vraag in hoeverre de gemeenschap de taakstelling van de geestelijke verzorging onderschrijft en daarmee samenhangende de financiële consequenties. Kortom een complex van factoren.

Het zal daarom altijd een compromis blijven, waarbij de verschillende groeperingen overigens wel op voet van gelijkwaardigheid en naar behoefte dienen te worden gehonoreerd.

Tenslotte nog één opmerking. Op de door ds. Van der Poel aan ons gestelde vragen ben ik niet bereid te reageren. Niet vanwege de vragen, maar vanwege de mentaliteit die tot de opmerkingen en vragen hebben geleid en waaruit duidelijk blijkt dat de humanistische uitgangspunten al bij voorbaat niet worden gerespecteerd. Daarmee is in feite communicatie onmogelijk geworden.

A. ZOETEBIER

de mens legt het aksent op de vrijheid — en de noodzaak — tot handelen, tot actieve menselijkheid. Er wordt bovendien gewezen op de werkgegevens van dat handelen: de gegeven situatie en de mens zelf.

Twee moeilijkheden duiken nu op: 1e: De mens moet het antwoord schuldig blijven op de vraag „Wie ben je,“ en is zodoende zichzelf als werkgegeven kwijt.

2e: De situatie waarin hij leeft wordt ervaren als onbekend, onzeker of niet te beïnvloeden.

Geestelijke verzorging: naast de man staan

In de hierboven gegeven situatie komt de geestelijk verzorger met zijn appèl en zijn aanbod: „Het is jouw menselijkheid, iemand anders kan die niet tot ontplooiing brengen. Maar ik kan wel systematisch medewerking verlenen bij het zoeken van middelen die je bij zelfbestemming hanteren kunt en bij het opsporen van belemmerende

(maatschappelijke) factoren.“ Zelfontplooiing, actief optreden tegen datgene wat de menselijkheid dreigt te overwoekeren zijn zaken die ieder mens zelf moet doen; dat betekent niet dat hij het alleen moet doen.

Het beroepsmatig aanbod van de geestelijke verzorger houdt in:

— In (groeps) vormingsprocessen bouwstenen aanbieden, teneinde het individu in staat te stellen zelfstandig zijn levensvisie te ontwerpen.

— Vooral individueel de mens te konfronteren met de mogelijkheden die visie te hanteren.

In de legersituatie

De invloeden die uitgaan van de militaire dienst op de mens in de dienstsituatie zijn weinig geschikt om te komen tot een vergroting van menselijke vrijheid en creativiteit. Het voert mij te ver in dit artikel een analyse te geven van die situatie. In het al genoemde artikel van aalmoezenier Thissen geeft deze een knappe beschrijving

van die situatie, zowel voor de dienstplichtige als voor de beroepsmilitair. Wellicht kan de redakteur van Ego deze analyse nog eens afdrucken als bijdrage tot de discussie.

Erg belangrijk lijkt mij dat de opdracht die de dienstsituatie stelt: een rol te spelen in het spel van doen alsof er een noodsituatie is, zodanig is dat het met de gevoelens van eigenwaarde van een volwassen mens nauwelijks te verenigen is. Dat leidt tot de geforceerde gewichtigheid en het formalisme dat de dienst regeert.

De kans bestaat dat de militair, wat zijn persoonlijke ontplooiing betreft blijft steken in het hem opgelegde gedragsautomatisme, vooral omdat de bovenbeschreven rolvulling eigenlijk continu vereist wordt. Het „24 uur per dag in dienst“ en het voortdurend benaderd worden als „mindere“ biedt vooral aan de dienstplichtige weinig kans zijn rol te zien als functievervulling in een normaal werkproces.

Zie verder pagina 6

Bewustmakingsproces

Voor de geestelijk verzorger, met zijn taakstelling zoals eerder werd beschreven, betekent dit dat bij de geestelijke verzorging van militairen, de militaire situatie niet buiten beschouwing kan blijven. In de konkrete situatie van de geestelijke verzorgingsbijeenkomsten, die ik als vormingssituaties wil aanduiden en in de individuele gesprekken die ik — naar hun karakter — de naam existentiële begeleiding wil geven, betekent dat het volgende:

— Bij de deelnemer het vermogen en de moed versterken met erkenning van de situatie de (her) ontdekking van zijn identiteit en zijn persoonlijke ontplooiing, aan te durven. Men zou kunnen zeggen in de „meest-vreemde” situatie het als „vreemdeling” uit te houden

— Daarbij speelt dikwijls een sociaal-ethisch probleem een rol: hoe kan een mens zich aanpassen aan elementen als autoriteit, aan elementen van discipline, aan het element van geweld, doden en wat in het verlengde daarvan ligt (pijnen en martelen desnoods ook), zonder dat iedere stap van aanpassing een verdergaande verminking betekent van je mogelijkheden als mens.

— Ten aanzien van de invloeden vanuit de organisatie met haar structuur, regels, waardestelsels en leiderschapsopvattingen de vraagstelling in hoeverre deze belemmerend werken op de ontplooiingsmogelijkheden van de mens, en wat daaraan gedaan kan worden.

Bij de algemene vraagstelling kan het bewustmakingsproces leiden tot vragen van motivatie, dienstweigering of het voorwaardelijke moeten stellen van dienstbereidheid.

Bij het bewustmakingsproces van invloeden van de organisatie komt onmiddellijk het inzicht dat ontplooiingsmogelijkheden, dat is vergroting van menselijke vrijheid en creativiteit, alleen gerealiseerd kunnen worden bij het gelijktijdig humaniseren van de organisatie.

Bewust-kritische houding

Twee kwesties wil ik hierbij nog aan de orde stellen: Ten eerste, het aangeven van problemen die naar mijn mening niet buiten de geestelijk verzorgingssituatie in het leger mogen blijven, betekent niet dat dus alle vormingswerk in het kader van de geestelijke verzorging met deze problemen gevuld moet zijn. Integendeel, het zal in hoge mate van het overleg met de deelnemers moeten afhangen welke de bouwstenen zijn die de geestelijk verzorger dient aan te bieden: de dienst-situatie is niet de enige faktor die inwerkt op het proces van zelfbestemming. Ze mag echter niet worden ontkend.

Ten tweede, het appeleren aan de mens in de legersituatie om te komen tot een bewust-kritische houding, waarbij zijn participatie aan demokratiseringsprocessen wordt bevorderd, wordt vooral door de humanistische geestelijk verzorger als konsekwentie van zijn taakstelling en van zijn positie in het leger benadrukt. In meen echter dat de herbezinning in de gehele geestelijke verzorging er toe zal leiden dat ook dominee en aalmoezenier deze gevolgtrekking duidelijk zullen onderschrijven. De mens en de menselijkheid in de strijdkrachten zouden daarbij gebaat zijn.

Hoeveel geestelijke verzorgers?

Een appel doen op de ontplooiing van actieve, bewuste menselijkheid, naast de man willen staan bij het zoeken van de middelen en het opsporen van de belemmerende factoren, begeleiden van processen waarin de man zijn inzichten en handelen omzet; zo ongeveer formuleerde ik het aanbod van de geestelijk verzorger.

In de strijdkrachten zijn meer dan honderduizend mensen aan wie de geestelijk verzorger dit aanbod doet. Hoewel naar mijn mening de primaire taakstelling gelijk is, de verschillen in levensovertuiging waaruit hij deze taakstelling afleidt, leiden ertoe dat er geestelijk verzorgers van diverse pluimage met hun aanbod komen. In hoeverre dat aanbod desondanks gekoördineerd kan worden is een interessante vraag, waar ik — helaas — binnen dit bestek niet verder op kan ingaan.

Ik beperk me daarom tot de niet-godsdienstige geestelijke verzorging. Sinds 8 jaar wordt aan het Humanistisch Verbond de mogelijkheid geboden haar aanbod te doen aan diegenen die niet de joodse of christelijke godsdienst belijden. Het aantal geestelijke verzorgers dat daartoe door de minister is toegelaten is momenteel op 14 gesteld. Nu kan men van mening verschillen over de grootte van het gedeelte der militairen die voor het aanbod in aanmerking komt. Het is echter zonder meer duidelijk — en de dagelijkse praktijk bewijst het — dat het aantal raadslieden veel te beperkt is om werkelijk haar aanbod te realiseren. Zonder te denken aan een volledige „overlapping” van de godsdienstige geestelijke verzorging, leert een analyse van de werksituatie van de raadslieden dat hiervoor een apparaat van 36 man minimum voorwaarde is. Met andere woorden: de erkenning dat ook niet-godsdienstige militairen recht hebben op geestelijke begeleiding in de zin zoals in dit artikel beschreven, is door de regering tot een wassen neus gemaakt, omdat zij na die erkenning haar medewerking onthoudt aan het aanstellen van de daar-toe benodigde geestelijke verzorgers.

M. DEKKINGA

met de dood is geen regel te beginnen
hooguit een woord af te maken,
maar dat alleen terzijde,

echt dood ging ik
toen mijn vriendje (of was
het mijn vriendinnetje?)
30-jaar geleden ter
hoogte
van Kijkduin mij
begroef, nou niet begroef,
maar een vlaggetje plantte
op mijn zandbui
en entoesiast schreeuwde
— ik heb gewonnen, hij
is dood —

daarna was ik aan
de beurt,
maar verdomme
het schepje brak,
en ik moest het met
mijn handen doen,
daaronder mijn vriendinnetje
dat wel dood wilde
maar niet zo langzaam
sterven

zodoende
deze laatste regel.

DICK ZAAL

een cafetaria als zovele:
frites mèten zonder
gebakken in het verkeerde vet
frikandel speciaal met
te weinig uitjes
saté-saus die doet denken
aan niet thuis te brengen lijm

materiaal der tafeltjes
kleuren der stoelen
inrichting dus
zie cafetaria als zovele

een meisje besteedt één kwartje
voor twee platen
de oude en nieuwe Corry met
aanverwante Rekels

— waarom eigenlijk op dat mo-
ment
niet
de Zangeres zonder Naam
reklame makend voor
alkoholvrije dranken
je strot uitkomend
maar leven minstens met
een paar maanden verlengd —

misschien wel omdat
het niet regent
er te weinig mensen zijn
voor roddel.
te veel om iets als
liefde te bedenken

ook ik doe mijn bestelling
en rook een sigaret
die niet smaakt

pas dan zie ik
de stok die opgevouwen wordt
zoals de visser tegengesteld,
blij als ie is met
de opening van het seizoen,

de kleuren bekend:
wit rood wit
en dan de eigenares
pukkels op haar gezicht
geen wratten op haar handen
plaat die terugvalt
het meisje dat mij
nu aan een feest doet denken
en
de blinde neger
beginnend aan zijn russisch ei

eigenlijk zou je op dat moment
poëzie willen maken
als zovelen

maar ook ik verbruik
een kwartje
opdat horen en zien vergaan.

DICK ZAAL

— kleeft je nog eens aan —
vroeg het meisje
—hoe zo —
zei de jongen
— opdat een aangezicht hebben —
zei het meisje
—voor wie? —
dat bleef hangen

later vulde ik,
zoals iedere donderdagavond,
de uit en thuisresultaten
in
daarna
las ik Hesse' Siddharta
en wilde bij de
marine
opdat ik
tenminste het pontveer
driemaal per dag
kon bedienen

— laten wij het
slapen er
toe
doen —
zei het meisje
luid luid 't luidst.

DICK ZAAL

FILM INTERNATIONAL ROTTERDAM

Cinefielen kwamen aan hun trekken

Tijdens het Holland Festival werd in de Rotterdamse theaters Calypso en 't Venster een in elk geval voor Nederland zeer uniek, groots opgezet „alternatief” filmfestival gehouden: Film International Rotterdam.

Een festival waarbij de ware cinefiel zijn vingers kon aflikken, want het programma was samengesteld uit 36 films (met een duur die uiteen liep van veertien minuten tot vier en een half uur) die in de normale-lees: commerciële-bioscoopprogrammering nauwelijks of nooit een kans maken. Enkele uitzonderingen in de zogenoemde art-houses daargelaten.

Met een budget van 80.000 gulden (35.000 van het Holland Festival en 45.000 van de Rotterdamse Kunststichting) slaagde organisator Huub Bals er binnen enkele maanden in een programma uit de grond te stampen met „andere” films uit twaalf landen.

Films waarvan de makers in eigen land veelal om politieke redenen geen poot aan de grond kregen of nog niet krijgen. „Actueel podium voor de andere cinema”, luidde dan ook de nogal academisch aandoende ondertitel van Film International Rotterdam (FIR). En daarop inhakend bleven etiketten als „superalternatief”, „moeilijk” of „elitair” niet lang uit. Hetgeen natuurlijk te verwachten was omdat iets „nieuws” of iets „anders” in den beginne nu eenmaal altijd door een klein aantal mensen wordt ontdekt.

In Rotterdam telde men gedurende het negen dagen durende filmfestijn ondanks de vakanties vijfduizend bezoekers. Relatief vrij veel en dus voor de organisatoren aanleiding te hopen op meerdere herhalingen in de toekomst. Als er maar geld is.

Verwijten

Van de hier en daar geventileerde verwijten als „elitair” en „te geëngageerd” trokken zij zich weinig aan. Terecht, want ondanks het engagement dat in alle films glashelder dan wel abstract versluierd viel te bespeuren, waren de

onderlinge verschillen te groot voor één typering. Om in alledaagse termen te spreken; er waren goede, slechte, vervelende, langdradige, indrukwekkende, schitterende, beklommende, afgrijpselijke en beeldschone films te zien. Het meerendeel tot dan toe volslagen onbekend.

Helaas zal het gros van de films die in Rotterdam te zien waren dit ook blijven. Goed, lang niet alle aangestipte misstanden waren nieuw. Maar het kan heus geen kwaad — zeker niet in de tijd dat televisie zich hoe langer hoe meer werpt op het ledenwervende uitzenden van amusementsprogramma's — nog eens met je neus op allerlei misstanden te worden gedrukt.

Zoals bijvoorbeeld in „Johnny got his gun”, de onverbiddelijke topser van FIR. Na afloop kon je een speld horen vallen. „Johnny got his gun”, welke titel eerder een western doet vermoeden, is een indrukwekkende registratie van de gevoelens die een jonge soldaat moet doormaken. Tijdens de Eerste Wereldoorlog worden zijn gezicht, armen, benen en een deel van zijn hersenen door een granaat weggeschoten. Maar zijn romp leeft nog en een aantal ziekelijk ambitieuze legerartsen houdt hem als experiment in leven. Johnny blijkt echter nog wel degelijk bewust te leven en gevoelens te kennen. Alleen kan hij ze niet uiten. Pas na jaren ontdekt hij door hoofdbewegingen morse-seinen te kunnen geven en slaagt er zo in contact met de medici te krijgen. Hij laat hen weten te willen sterven. De artsen weigeren.

Regisseur Dalton Trumbo maakte dit beklommende protest tegen oorlogsgeweld en euthenasie naar zijn eigen roman over het geval van een vegeterende Britse soldaat dat in 1939 in de publiciteit kwam toen de Prins van Wales het betreffende ziekenhuis bezocht.

Oorlogsgeweld

Een andere film op FIR waarin het zinloze oorlogsgeweld keihard aan de

orde kwam was „Wintersoldier”. Deze reportage werd opgenomen tijdens een reünie van ruim honderd Amerikaanse Vietnam Veterans against the War in april 1971 in Detroit. De NCRV is van plan „Wintersoldier” in het naderende winterseizoen uit te zenden.

Alle Vietnamveteranen die in de film aan het woord komen — het is een koele registratie van hun bekentenissen, afgewisseld met eigengemaakte dia's en films van het Pentagon — kwamen na hun terugkeer uit Zuid-oost Azië eigenlijk pas tot de overtuiging dat wat zij daar uitspookten niet helemaal in de haak was: oorlogsmisdaden, zogezegd.

Door hun keiharde training waren de toen nog kortgeskipte All-American Boys echter totaal gehersenspoeld en gek op geweld. Enkele citaten: „Gevangenen worden niet geteld als ze in een vliegtuig stappen, maar wanneer ze er uit komen. Sommige jongens deden onderweg namelijk spelletjes; wie een gevangene het verst naar buiten kon gooien. De winnaar had daarmee een rondje wel verdiend”. En: „Ons was ingepompt. Hoe meer je er afmaakt des te dapperder ben je.” Een ander geliefd Vietnamees spelletje was de zeer actieve ruilhandel in oren van afgeslachte tegenstanders(?) De souvenirs van de bloedbaden brachten minstens een pilsje op”.

De inventiviteit kende gewoon geen grenzen. Een veteraan over zijn eerste dag in Vietnam: „Op de weg stond een vrouw. Onze sergeant liet stoppen en trok zijn mes. Van haar vagina tot haar borsten sneed hij haar open. De ingewanden rolden naar buiten. Zo liet hij haar liggen. Om een voorbeeld te stellen.”

Sinds My Lai haast dagelijkse kost op de beeldbuis die niet kon voorkomen dat de zwijgende meerderheid de vernietiging van een heel land nog steeds tolereert — als hun eigen zoon er maar niet naartoe hoeft — en dat de heer Nixon straks nog eens vier jaar gratis onderdak in het Witte Huis krijgt.

Foto links pagina 8: Slotsce uit de schokkende documentaire „Wintersoldier” die handelt over de „zegeerrijke” arbeid van de Amerikaanse armee overzee.

Foto rechts pagina 8: „Katzelmacher” van Rainer Werner Fassbinder, waarin op een vervelende manier over allerlei heus wel opwindende sexuele uitstapjes wordt geneuzeld, was na FIR weer snel vertrokken

Foto hiernaast: In „Keizer Tomaten Ketchup” uit Japan nemen kinderen de macht van de volwassenen over. Vrije sex staat hoog in hun vaandel geschreven

Foto onder: In „Targets” van regisseur Peter Bogdanovitch (rechts op de foto) speelde wijlen Boris Karloff zijn allerlaatste rol. De film die via FIR in Nederland kwam, is inmiddels in roulatie gebracht.

Klasse-geweld

Andere films hadden weer het heersende-klasse-geweld tot onderwerp. In „Remparts d'Argile”, een juweel van een film die binnenkort door de VPRO wordt uitgezonden, wordt verhaald van de staking door een heel Tunesisch dorp tegen het bedrijf waarvoor het mannelijk deel van de bevolking stenen hakt. Het bedrijf gaat minder betalen en roept de hulp van het leger in om de staking te breken. Hierdoorheen speelt de geschiedenis van een meisje dat tegen het traditionele milieu in opstand komt en naar de stad vlucht.

„Coup pour Coup” uit Frankrijk had ook een staking tot onderwerp. Maar dan in een Frans textielabriekje waar het personeel in opstand komt na het plotselinge ontslag van twee couppeuses. Er wordt gestaakt en men bezet dagenlang de fabriek. Uiteindelijk gaan de hoge heren door de knieën.

Een onderwerp dat zich leent voor een uitermate drammerige behandeling, maar de makers (waaronder veel arbeiders gesteund door enkele acteurs) hebben er een verfrissend werkje van gemaakt. Een film die het in een gewoon roulement zeker een of meer weekjes zou uithouden. De VARA-telvisie schijnt erg geïnteresseerd.

Naast de programmering van dit door organisator Huub Bals als „zwaar geëngageerd” bestempelde festival had FIR nog een opvallend aspect. Hoewel het een verre van glamourvolle aangelegenheid was (ook omwille van het beperkte budget natuurlijk), wemelde het in Calypso, 't Venster en in het AMVJ-gebouw van de „VIP's”. Van bijna elke film was er wel iemand, regisseur, acteur, producer, of scenarioschrijver. Tijdens de persconferenties, via de Bijenkorf-teevee en in talrijke discussies met het publiek gaven zij vaak tot in de kleine uurtjes tekst en uitleg over hun werk. De be-

langstelling hiervoor was zeer groot. Ook al omdat men zich na de vaak op ernstige toon gevoerde gesprekken tot diep in de nacht in het AMVJ-gebouw kon amuseren. De directie van dit jongerencentrum had alle engagement tijdens FIR overboord gezet en een leutig programma in elkaar gedraaid. Vooral het optreden van het Rotterdamse A-soosjale Orkest zal velen lang heugen.

Volgend festival.

Het is hier echter niet anders dan bij andere niet-commerciële experimenten: een kwestie van geld. Wanneer Rotterdam en het ministerie van CRM volgend jaar met, pak weg, een ton over de brug komen, krijgt Nederland

volgend jaar ten tweede male een festival van de alternatieve cinema.

Huub Bals hierover: „Als het aan mij ligt kom ik zo weer naar Rotterdam”. En Frank Visbeen van de Rotterdamse Kunststichting: „Het plan is er, maar of het wordt uitgevoerd hangt af van de inhoud van de filmnota die eind september klaar moet zijn. Wij zijn erg benieuwd naar de reacties”. Als die gunstig zijn kan Huub Bals weer aan de slag. Hij zegt: „Mijn streven is om het publiek te confronteren met nieuwe stromingen in de filmmaking. Op die confrontatie, daar gok ik op. En het programma van Rotterdam was dan ook uniek. Zoiets bestaat er in de hele wereld niet. Dat zweer ik je”. **PIET KOSTER**

De profschaatsers en de dollars

Twee uitspraken. Die van Ard Schenk; „t Geld stinkt niet. Dus wil ik er aan ruiken.” En de tweede. Die van zijn oud-coach Leen Pfrommer; „Akkoord ik geef die jongens gelijk dat ze naar de rijen van de profs zijn overgestapt. Tenslotte was het voor twee van de vier toch langzamerhand een kwestie van leeftijd geworden. Jan Bols en Kees Verkerk hadden niet zo lang nog meegegaan. Vandaar dat ik zeg; ze willen die centjes nog even mee-

wel zeer verrassend. Verslaggevers reisden naar Stockholm waar het nieuws op een persconferentie bekend werd gemaakt. En daar ontvouwde men de volgende plannen:

- de nieuwe wereldkampioen schaatseren bij de profs kan rekenen op 35.000 per titel,

- Voor een nieuw wereldrecord wordt een bedrag van 16.000 uitbetaald,

- Het Europees kampioenschap zal in

pakken. Aan de andere kant betwijfel ik of het profschaatsen een bestaansrecht heeft. Een kwestie van afwachten. Daar moet minstens een jaar overheen gaan.”

Begin augustus barstte de bom in de ISU en aangesloten bonden. In Stockholm werd de oprichting van een proforganisatie bekend gemaakt. De vedetten werden weggekocht. Ook voor Nederland, of beter de KNSB kwam de slag enorm hard aan. Ard Schenk, gedurende de wintermaanden Oranjes' winterkoning, Kees Verkerk, Jan Bols en de Deventer onderwijzer Eddy Verheyen bepaalden van nu af aan dat hun slagen op de glanzende ijsvloer slechts begeleid konden worden door harde Amerikaanse dollars.

De coupe van de ISSL, de tegenvoeter van de reeds bejaarde ISU, kwam toch

januari in Skien Noorwegen worden gehouden,

- de wereldkampioen bij de profs zal in het Ullevi-stadion in Gotenburg worden gehuldigd.

Verwoesting

De ISU en de diverse bonden — denk aan Noorwegen, Nederland en Zweden, de drie schaatsnaties die in een klap de verwoesting voor ogen zagen — reageerden prompt; „Wij wensen op geen enkel vlak samenwerking met de ISSL. „En de heer Quarles van Ufford, voorzitter van de KNSB, opperde; „Onze organisatie bestaat reeds een kleine honderd jaar. De ISSL moet eerst zijn bestaansrecht maar eens afdwingen”.

Het is duidelijk men wil eerst de kat uit de boom kijken voordat tot defini-

Foto links: Dit beeld zullen we dit jaar niet meer zien. Schenk en Pfrommer zijn uit elkaar.

Foto boven: Ook de Oscar Mathisen-trofee voor de beste rijder van het seizoen zal Schenk niet meer ontvangen.

tieve stappen wordt overgegaan. Inmiddels heeft de KNSB wel tegenmaatregelen genomen. Na de eerste conditietraining op de vliegbasis Soesterberg, waar de nieuw gevormde kernploeg bijeen kwam nam het bestuur van de KNSB de huidige amateurs onder handen. Min of meer werd gesteld dat deze groep zich moest vastleggen. Tijdens het seizoen zal het niet meer mogelijk zijn om naar de profs over te stappen. „Want”, zo redeneert de bond en dat zegt Leen Pfrommer, „in theorie is het mogelijk dat een rijder die Europees of wereldkampioen wordt een dag later prof is. Doorstroming van talent is voor deze klein selecte groep een eerste vereiste. Anders raakt het publiek zeer snel uitgekeken op deze zestien rijders die toch al jaren aan de top hebben gestaan.”

Ja dat publiek. Dat is voor velen de grote graadmeter. Wat doet de massa? Staan ze opnieuw hand-in-hand achter Keesie, Ard en Jan of gelooft het à priori al niet in de oprechtheid van dit schaatscircus. Vragen, en nog eens vragen.

Voor Ard Schenk is deze ontwikkeling vrij logisch: „In vele andere takken van sport kan dit. Waarom dan niet bij het schaatsenrijden. Ik hoop alleen dat we in de toekomst samensmelten. De ISU en ISSL samen in een bond. Dan bevorder je automatisch een doorstroming. Kijk in de wielersport. Daar zie je amateurs na een aantal successen ook overstappen naar het professionalisme.”

Grote man

De basis voor deze nieuwe groep werd afgelopen winter in Oslo gelegd. Na het wereldkampioenschap in het Bislet ontpopte de oud-wereldkampioen Johnny Nilsson zich als de grote man. Hij legde de eerste contacten. Maar niemand van de rijders die in Bislet het erepodium haalden geloofde toen nog serieus in het eventuele bestaansrecht van de profs. Een luchtballon dacht men. Maar nadat enige maanden verstrekten waren namen de ideeën vastere vormen aan. Ard Schenk over die eerste maanden: „Er was nog te weinig zekerheid. Je dacht; ach we hebben er vaak over zitten praten,

maar dit klapte toch uit elkaar. Toen we meer inzicht kregen over de werkwijze zag ik het opeens zitten. Uiteindelijk hebben we begin juli in Londen contracten getekend.”

Die reis naar Londen van het Nederlandse viertal betekende ook de ontdekking. Want schaatscoach Leen Pfrommer die met Jan Bols stellig meer contact had en nog heeft rook onraad. Toen Pfrommer vroeg waarom Bols zo plotseling naar Engeland vertrok vertelde zijn voormalige poulain hem de waarheid. Maar Pfrommer moest op uitdrukkelijk verzoek van Bols zijn mond houden. „Dat had Jans' positie in de profgroep danig verzwakt. Alle rijders was geheimhouding opgelegd. Het schokeffect moest groot zijn, heb ik later begrepen. Daarom heb ik niets gezegd. Maar ik wil je wel zeggen dat ik soms op mijn tanden stond te bijten als één van de jongens die toch wegging opmerkingen tijdens

Foto geheel onder: Jan Bols Nederlands kampioen 1971. Ard Schenk tweede en Eddy Verheyen derde.

Foto hieronder: Lachen in Innsbruck tijdens de EK 1970. De eerste drie plaatsen op de 5000 meter zijn door Nederlanders bezet: Ard, Kees en Jan.

de training maakte over het komende seizoen. Ach het is natuurlijk niet prettig dat je zo plotseling je vier sterkste rijders kwijt raakt. Daar staat tegenover dat er nu een andere categorie rijders aan bod komt die anders nog voor de deur had gestaan. De vier nieuwelingen Van Helden, Palsma, De Koning en Derksen waren er dit seizoen waarschijnlijk nog niet aan te pas gekomen. En daarom zeg ik; gezond voor het schaatsen dat dit gebeurd is.”

Op verlanglijst

Zou Pfrommer er iets voor voelen om de nieuwe profgroep te gaan trainen? Want zei Ard Schenk niet in Stockholm: „Met Pfrommer hebben we altijd uitstekend kunnen werken. Hij staat hoog op ons verlanglijstje. In de schaatsmaanden is een goede trainer een eerste vereiste. „Leen Pfrommer; „Ik prakkezeer er niet over. Primair staat voor mij het lesgeven, het trainen dus het werken met mensen. Ik heb een uitstekende baan als sportofficier. Die zou ik voor dit nog lucratieve baantje niet willen opgeven.”

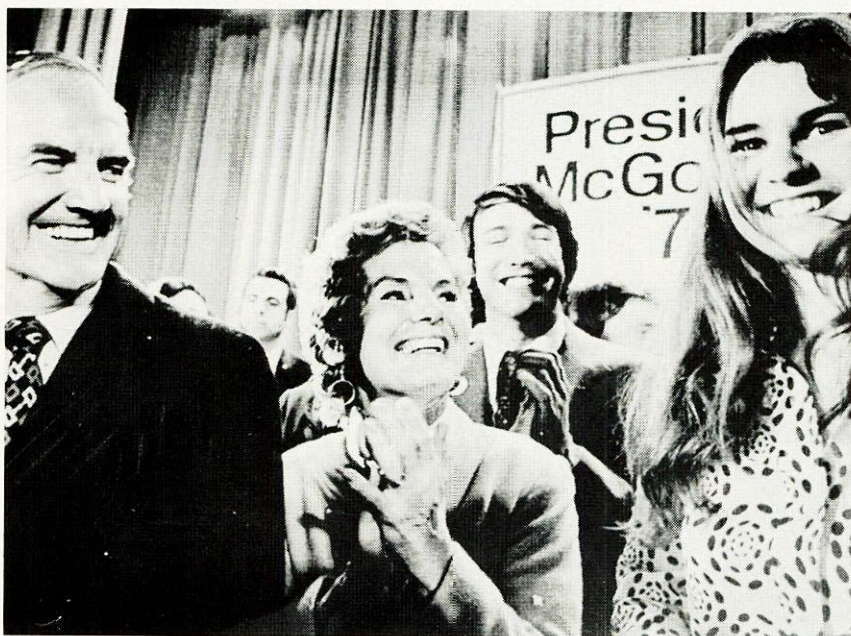
De meningen over het mogelijke succes van Ard en zijn mannen lopen uiteen: van, dat slaagt tot, dat wordt een mislukking. Nogmaals de houding van het publiek zal de waarde van profs en amateurschaatsers moeten bepalen. Tenslotte lopen TV, radio en dagbladen om commerciële redenen achter de massa aan. De massa bepaalt; het medium draagt uit. Maar één ding staat voor mij vast; als het profschaatsen niet op een volledige mislukking uitdraait dan vloeien binnen zeer korte tijd beide bonden ineen. Dat heeft de sportgeschiedenis ons geleerd.

WIM JESSE

„WIE KAN NIXON VERSLAAN“

In de grote warenhuizen in Amerika wordt op het ogenblik een aardig gezelschapsspel verkocht. „Wie kan Nixon verslaan“ (Who can beat Nixon) heet het, een soort mens-erger-je-niet met een actueel jasje. Misschien is het toeval, maar deze zoveelste commerciële stunt in het kader van de komende presidentsverkiezingen begin november blijkt (nog) niet zo best aan te slaan.

Want als we alle polls en kiezersonderzoeken moeten geloven zal de heer Nixon, die op de een of andere manier al sinds 1952 een heel hoog woord in de Amerikaanse politiek heeft, toen hij als vice-president naast Eisenhower werd gekozen en dat acht jaar bleef, aan het eind van dit jaar aan zijn tweede periode van vier jaar als president beginnen. Hoewel zijn tegenstander George McGovern enkele maanden geleden ineens uit het niet naar voren kwam als zijn meest krachtige tegenstander en met de week zich verzekerd weet van meer stemmen, geloven de politieke analytici vooralsnog niet, dat hij in november die aanhang zal hebben, die hem in het Witte Huis kan brengen. En daarmee zal dan weer enige hoop op een wat frissere Amerikaanse maatschappij, die ruim tien jaar geleden onder John F. Kennedy verwezenlijkt leek te worden, maar na zijn dood onmiddellijk weer vergleed, toen het gortepapachtige establishment de leiding weer nam, de bodem in zijn geslagen. De beloftes, die Kennedy in zich herbergde, zijn allang in het niet verdwenen en hebben plaats gemaakt voor een schier dodelijke onrust in het land, waar de

tegenstellingen, vooral door de Vietnam-oorlog steeds sterker worden.

Conventies

Deze zomer hebben in de peperdure Badplaats Miami Beach in Florida de twee conventies plaatsgevonden, die tot de kandidaatstelling van de heren Nixon en McGovern hebben geleid. Deze kolossale vergaderingen behoorden zonder twijfel tot de meest merkwaardige gebeurtenissen, die een mens in zijn leven kan meemaken. Een uitgebreide wandeling langs de gebouwen, waar de gehele machtige verkiezingsmachine werd voorbereid, leerde ons een beetje, wat Amerika vrij zeker en wat Amerika heel misschien te wachten staat in de komende jaren. Laten we vooropstellen: in de tropische hitte van Miami Beach gedijde buiten de conventieruimte duidelijk de progressieve taal van George McGovern niet. In deze badplaats wil men liever blijven voortleven op de manier, die in hun ogen altijd goed is geweest. En voor die ogen doemen nog steeds de weldoorvoede konen van de heer Nixon op of — als het om een demo-

craat gaat — de verlamde benen van de racistische, oer-conservatieve gouverneur Wallace.

Onder de meeste verkeersborden, die getooid zijn met het weerbarstige „Stop” was de naam van McGovern gehangen. In de voorverkiezingen kreeg hij in deze streek nauwelijks een stem: hij eindigde onderaan de lijst van eventuele gegadigden voor een presidentsverkiezing. Zijn vaste wil om de oorlog in Vietnam abrupt te beëindigen werd gezien als een „nederlaag tegen de communistische uitvreter”.

Toen we een busexcursie maakten en langs een wijk van Miami reden, waar enkele hippies bijeen waren, riep de

de put geraakte vaderland zou zijn. En diezelfde mensen zullen er straks voor trachten te zorgen, dat McGovern ook nog eens Nixon zal verslaan, al lijkt dat helaas onwaarschijnlijk.

We hoefden er in Miami geen partijprogramma's op na te lezen of verkiezingsbeginselen voor na te pluizen om de verschillen tussen de beide politieke partijen, die er de dienst uitmaken, enigszins te onderkennen.

Terwijl bij de Democraten een reusachtig vrijwilligersleger, verdeeld over tientallen, nee honderden comités, in een bonte maar tevens weldadig aan-doende chaos rondwarrelde, zaten in het Republikeinse hoofdkwartier de nette, goed betaalde mannen met — ondanks de hitte — netjes wit gestreken overhemden plus stropje. Ze waren formeel, zakelijk, getraind in het verdoezelen van oneffenheden en ze letten strikt op hun ambtelijke tijden, maar niet op het geld, want dat gaven ze met scheppen uit.

Terwijl de Democratische partijleider Larry O'Brien, onder wiens supervisie de Conventie werd voorbereid, maandenlang voor nop werkte, vulden de

Foto hieronder: Nixon met echtgenote op verkiezingstoernee.

Foto pagina 12 linksonder: Applaus voor McGovern na zijn verkiezing tot kandidaat van de democraten voor het Witte Huis.

Daartegenover stonden die Democratische vrijwilligers, jonge mensen veelal blanken en negers, die geheel gratis onnoemelijk lange uren maakten om toch enigszins mee te hobbelen met de republikeinse partijmachine. Straks zullen ze wellicht, wanneer de strijd met Nixon, onverhoopt, toch gunstig zou zijn afgelopen, alleen een warme handdruk en een dankbare glimlach krijgen van McGovern, misschien is er ergens in Washington een baantje voor hen, maar de meesten zullen het hoe dan ook met de handdruk moeten doen. Want de Democratische partij heeft nu eenmaal geen cent te verten. En haar kandidaten zitten diep in de schulden. Van Humphrey is bij-

chauffeur ontstemd: „Daar zit ons grootste probleem op straat, die langharigen, die werken niet.” Het leek een wat kinderlijke uitroep, maar later zouden we tientallen auto's tegenkomen, die op hun voorruit en in plaats van een nummerbord de trotse tekst hadden geplaatst: „Ik werk tenminste, ik ken mijn plicht.”

Een tot voor kort onbekende kapper werd in Miami Beach ineens populair, toen hij aankondigde dat hij alle jongeren die hun haar langer dan vijftien centimeter droegen gratis zou gaan knippen. „Op de wijze, waarop Hubert Humphrey zijn haar draagt,” kondigde de man in een advertentie aan.

De redding

Maar het zijn juist die langharigen geweest, die zich in het zweet hebben gewerkt, om McGovern zover te krijgen als hij nu is. Die door alle staten van Amerika, waar er voor de senator uit Zuid-Dakota enige winst zou kunnen zitten, hebben gezworven om in persoonlijke gesprekken de mensen zo ver te krijgen, dat ze gingen geloven, dat hij de enige redding voor het zo in

Republikeinse werkers maandelijks hun portefeuilles met stevige sommen gelds. John Mitchel bijvoorbeeld zal dan ook wel behoorlijk met de tanden hebben geknarst, toen zijn vrouw hem voor de keus stelde: of de politiek uit of je ziet mij niet meer terug. Hij was campagneleider van Nixon en verdiende als zodanig 60.000 dollar per jaar, twee ton ongeveer.

Rollende dollars

Terwijl de Democraten zich met busen verplaatsten in deze periode, reizen Nixons volgelingen eerste klas met het vliegtuig. In april bijvoorbeeld gaf het handjevol campagnevoorbereiders alleen al aan vliegtochten 50.000 dollar uit. En zelfs de toch wel aan rollende dollars gewend zijnde restauranthouders en hoteliers in Miami Beach begonnen deze maanden te blozen, toen datzelfde handjevol kwartiermakers zich met het grootste gemak een exquise lunch liet voorzetten en daar zonder blikken of blozen 6000 gulden voor neertelde. 't Lijken computers, die republikeinen, werkend naar de keus van de machine, die Nixon heet.

voorbeeld bekend, dat hij na zijn mislukte race om de kandidatuur met McGovern achtergebleven is met een schuld van ruim een miljoen dollar. Met Muskie is het net zo. En McGovern bezit ook al geen cent meer, terwijl daarentegen bij Nixon de miljoenen binnenstromen om hem weer als beschermer van het Kapitaal en de Establishment aan het hoofd van de Verenigde Staten te krijgen. Voor een nieuwe periode, waarin de enorme binnenlandse problemen waarschijnlijk weer nauwelijks de aandacht krijgen, die ze verdienen.

Tien jaar geleden belichaamde John Kennedy de start van een nieuw tijdperk. McGovern moet de draad, die met hem zo abrupt werd afgesneden, weer verder rijgen. Van Nixon hoeft men op dat punt weinig te verwachten. Wie een paar weken door Amerika reist krijgt wel de indruk, dat men er aan een andere koers toe is, maar de vraag of iedereen het ook aan durft is daarmee niet beantwoord.

RIEN ROBIJNS

Wim Hazeu, sinds niet te lange tijd chef-drama bij de NCRV-televisie, heeft een boek over censuur geschreven. Titel: „Wat niet mocht”. Lange ondertitel: „een overzicht van censuur, ernstige en minder ernstige gevallen van vrijheidsbeknotting in Nederland (1962 — 1971) of de stem van de „zwijgende meerderheid” of nog een jeugdsentiment van de jaren Zestig”. Titels die onmiddellijk aanleiding geven tot wat opmerkingen in de marge. „Wat niet mocht” is een mooie naam voor een boek. Goed voor de verkoop, duidelijk en intrigerend. Maar het is in dit geval ook een vlag die de lading niet precies dekt, want er staat veel in het boek dat juist wel mocht, of dat men liever achteraf had willen verbieden, maar dat dan toch maar mooi is doorgegaan. Allemaal niet zo verschrikkelijk want een bloemlezing van dingen die stuk voor stuk niet door de beugel hebben gekund, zou al gauw een wat drammerige indruk maken. Dat zou jammer geweest zijn in een land, waar we over de vrijheid van meningsuiting allerm minst te klagen hebben.

Zoals ik al elders en eerder schreef:

„Als je weet wat er allemaal te zien geweest is op de televisie (Phil Bloom, Fred Haché en Oh Calcutta), in de bioscopen (Blue Movie en Oswald Kolle) en in de schouwburgen (De Sade en Hair) dan lukt het mij met de beste wil van de wereld niet om te stijgen van verontwaardiging als ik lees welke films er zo al door de keuring verboden zijn. Ik neem zo aan dat Porno Baby, Motorpsycho, Die Sadisten des Satans, Sappho-Darling en Der Porno-Graf weinig stichtends en verheffends zouden hebben laten zien.”

„Daarmee is de filmkeuring niet toegelicht, maar we laten er alleen mee zien dat wij hier niet te zeer te klagen hebben. De Nederlandse overheid behandelt haar burgers gewoonlijk niet als onrijpe onvolwassenen, die tegen zichzelf in bescherming moeten worden genomen.

De schrijver — eigenlijk meer verzamelaar — van „Wat niet mocht” benadert het censuurbegrip niet te enghartig. Dat is niet zo erg. Zijn bloemlezing heeft geen wetenschappelijke pretentie. Hij is niet methodisch te werk gegaan. Het is meer een lees, doorblikken doorbladerboek, zeker niet bedoeld om van a tot z te bestuderen. Censuur is volgens de bondige omschrijving van Mr. W. H. Nagel (ook bekend als J. B. Charles) in het „Crimineel ABC” controle door de overheid op de inhoud van geschriften. Dat is een wel zeer formalistische omschrijving, die Hazeu terecht laat voor wat hij is. In „Wat niet mocht” heeft de censuur ook

2 april 1966

'Drie studenten worden aangehouden vanwege een voor prinses Beatrix bedoeld geachte prent in 'Bikkelacht'. Hun voorarrest duurt tot 5 april.'

WAT NIET MOCHT

te maken met film, toneel, beeldende kunst, radio en televisie en is de controleur niet alleen de overheid, maar soms de commercie, de zwijgende meerderheid of de schrijver of kunstenaar zelf. Het boek geeft niet alleen voorbeelden van geschrapt tekstpassages, maar maakt ook melding van de woede van verontruste individuen en groeperingen zoals die tot uiting komt in de ingezonden stukken rubrieken van de dagbladen of in de steen door de ruit van een sexboetiek. Dat maakt de verzameling wat je noemt smeug. Het boek noemt talloze gevallen van vrijheidsbeknotting, maar uit mijn eigen praktijk ken ik weer talrijke andere gevallen die in het censuur-overzicht niet terug te vinden zijn. Ga er ook maar even aan staan. Veel ingrepen worden naar buiten nooit bekend, halen de kranten niet.

De auteur heeft verzameld wat hij kon, maar maakt ons niet wijs dat hij alle periodieken die hij achterin zijn boekwerk noemt gedurende negen jaar dag in dag uit heeft nageplozen. Grappig is dat hij ook veel op het spoor gekomen is door „particuliere leveranciers van materiaal” die er aardigheid in hadden om hem op de hoogte te brengen van gevallen die hen ter ore waren gekomen. Zijn overzicht is ook in andere opzichten beperkt. In het literaire tijdschrift „Kentering” herinneren we ons nog staaltjes van censuur in het buitenland van de hand van dezelfde Hazeu, maar in „Wat niet mocht” beperkt hij zich tot ons eigen land en tot een betrekkelijk willekeurige periode: van 1962 (toer hij met zijn vrijheidslevende hobby begon) tot vlak voordat het boek naar de drukker moest. De tijdsspanne van tien jaar blijkt groot genoeg om vreemdheidseffecten teweg te brengen. Je verbaast je er vandaag de dag over wat vroeger al te ver ging. Die verwondering zou stellig nog groter zijn, als er ook krasse uitingen genoemd zouden zijn, waar tegenwoordig niemand meer van opkijkt. Zo'n film als Ciao Manhattan bijvoorbeeld, die deze zomer in ons land in première ging is zeker niet mis, maar zou in een censurbloemlezing nooit voorkomen omdat hij hier niet gecensureerd is. Er mag dus nog veel meer, dat uit een opsomming van wat niet mocht kan blijken.

Jeugdsentiment

Er zijn kosten noch moeite gespaard om elke grimmigheid die alle censuur-ellende al gauw tot gevolg kar hebben uit het boek te bannen. Geen boze, verontwaardigde inleiding. Integendeel. Door het boek onder de noemer „jeugdsentiment” onder te brengen, krijgt elk verbod een soort huis-

amer-proporties. Censuur komt daarvoor in de sfeer te liggen van de vernedering die uitgedeeld werd als je met een stripboekje en een zaklantaarn onder de dekens betrappt werd. Of er viezigheid in die plaatjesboeken stond was nooit nummer één; het standje reeg je omdat je je ogen bedierf. Het boek is op schitterend papier en in indrukwekkend formaat uitgevoerd, waardoor elk illegaal pamflet, dat ooit een deel van zijn dreiging ontleende aan de abominabele manier waarop het gestencild was, nu althans van dat landestien imago is ontdaan. Wat ooit weggevoerd moest worden, heeft nu ontsnapt aan de allures gekregen. De citaten bij wijze van inleiding getuigen van grote nbevangenheid. Niet de stumperige roede van een Algra of Van Dis wordt te kijk gezet; aan bod komen ooral redelijke intellectuelen.

Met is een soort compliment voor onze stitutie, dat het voornaamste pornografie-artikel uit onze strafwet (art. 140) eigenlijk zelden of nooit tegen echte kunst is gehanteerd. Weliswaar hebben wij in de afgelopen jaren ons deel gehad van geruchtmakende rocessen. Ik denk in dit verband minner aan de hele serie vervolgingen rondom Bob en Daphne dan aan de eldhoen-rotaprenten-zaak. Maar flauers als hun collega's elders met Flauert, Fuchs, Havelock Ellis en Dreiser, ebben onze rechters naar mijn beste weten toch nooit geslagen. Wat in Nederland voor het gerecht wordt geurd, is vrijwel zonder uitzondering echte pornografie: „aanstotelijk voor e eerbaarheid.”

Wat laatste is dan een zeer rekbaar berip want de Veldhoen-prenten zijn andoenlijk kinderspel vergeleken bij e scènes in de Nederlandse film „Blue Movie”, waaruit moge blijken oeevel onze eerbaarheid al kan velen. 1 die rolprent immers stappen pieelnaakte jongens ongeneerd over de rustrering van hun balkons om met e naast hen wonende, eveneens naakte dames, voor het oog van de camera eslachtsverkeer te hebben dat het een eve lust is. Als dat al mag, wat dan iet, vraag je je af.

toenemende tolerantie?

oeken over censuur roepen regelma-g de vraag op of er nu meer kan dan roeger. Of ons volk toleranter wordt. e vraag wordt meestal trots in posi-eve zin beantwoord. Ik weet nog

steeds niet of dat wel geoorloofd is. Als je de lijsten van Hazeu ziet, worden de opsommingen van gevallen van vrijheidsbeknotting naarmate we dichterbij de tijd komen waarin we nu leven er niet zonder meer korter op.

Maar dat is natuurlijk geen betrouwbare aanwijzing. Het kan best zijn dat de schrijver de laatste jaren een grotere verzamelwoede aan de dag gelegd heeft dan daarvoor of dat steeds meer mensen bekend raakten met het feit dat hij er in geïnteresseerd was om van dergelijke gevallen op de hoogte te worden gebracht.

„Wat niet mocht” is niet zo opgezet dat daaruit een toenemende vrijheids-lievendheid zo maar valt af te leiden. Wat met betrekking tot censuur vooral opvalt is de onvoorspelbaarheid in het gedrag en de belangstellingssfeer van de verbieders. Er is geen peil op te trekken. Er zijn regelmatig grote regionale verschillen. De ene rechter vindt soms toelaatbaar, wat voor een ander nog niet door de beugel kan en ook de smaak van burgemeesters, die nog steeds bevoegd zijn voorstellingen in hun gemeenten te verbieden, verschilt van magistraat tot magistraat. Daarbij komt een oude vraag naar boven: representeert de burgemeester de toelaatbaarheidsopvattingen van de meerderheid van zijn burgers, of gaat het omgekeerd: de meerderheid krijgt alleen te zien wat de autoriteiten voor hem geschikt bevonden hebben. En wat is dat die meerderheid? Hoe peil je haar opvattingen en wat geeft je het recht om minderheden in haar aanspraken te beknotten?

Hoewel het dus lastig is vast te stellen of de tolerantie in het algemeen al of niet toeneemt, zien we wel tekenen van gewenning. De nieuwigheid is zo langzamerhand van de televisie af. Het blijkt een medium te zijn waar soms dingen op te zien zijn, waarvan je je afvraagt hoe het mogelijk is dat andere kijkers daar plezier aan beleven. Toch blijkt dat telkens weer, zoals verzoeken om in te grijpen maar zeer sporadisch gehonoreerd worden. Bloot is zo zachtjes aan niet zo'n punt meer, omdat wel duidelijk is, dat de toename van de blote scènes op de buis geen verband houdt met een verontrustende toename van het aantal mensen dat je overdag, op straat, bloot tegenkomt. Maar er zijn nog talloze dingen te bedenken, waarmee de kijkers geshoekerd zouden kunnen worden. Ik bepleit dat niet, maar wil graag iedereen uit het hoofd praten dat tegenwoordig zonder pardon alles getoond zou kunnen worden.

Het leger

Iets anders wat uit het boek naar voren komt, zijn de verschuivingen in de terreinen waarbinnen de censurs actief zijn. In het begin waren het vooral de studentenbladen die regelmatig aan een nader onderzoek werden onderworpen, toen verschoof de discussie over de toelaatbaarheid van sex etc. naar de schoolkranten en de laatste tijden gaat het vooral om de vrijheid van meningsuiting binnen het leger. Binnen dat leger zijn momenteel groepen en individuen actief in de weer om na te gaan of er een verruiming van de

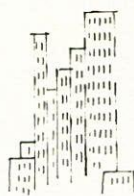
geestelijke vrijheid in zit. Er wordt maar voetje voor voetje terreinwinst geboekt, maar zo is dat overal gegaan en het is begrijpelijk dat de weerstanden tegen een volledige vrijheid van meningsuiting (ook als die leidt tot uitspraken die tegen de doeleinden van het leger ingaan) juist in een dergelijke organisatie groter zijn dan bijvoorbeeld rond de universiteiten, waar een traditie van geestelijke vrijheid heerst. Het zou mij niet verwonderen als in de komende tijd vooral de bedrijven het zwaar te verduren zullen gaan krijgen. Aanzetten in die richting vormen de groeiende belangstelling van radio en televisie voor de meningen en opvattingen van arbeiders. Wie zijn kritische zegje over het bedrijf waar hij werkt doet, krijgt in dit stadium vaak moeilijkheden. Misschien wordt kritiek van dit kaliber over enige tijd als de normaalste zaak van de wereld gezien.

Dit soort trends staan niet in „Wat niet mocht” beschreven, ze zijn op zijn best tussen de regels door te lezen. Wat niet mocht noemt alleen de gevallen, grote en kleine, lachwekkende en beschamende. De NCRV — waar de schrijver zijn brood verdient — had best wat uitgebreider ter sprake kunnen komen, want daar is bijvoorbeeld nog heel wat grammofoonmuziek met minder stichtende teksten uit den boze. We schreven al dat het boek onvolledig is. Dat kan niet anders. Toch is de verzameling van aangedragen feiten wel erg willekeurig. Neem de VPRO. Geen woord over de radio-uitzending waarin het voorgesteld werd dat de revolutie was uitgediept. Of het programma „Zendtijd” waarin een filmpje over een dame die vond dat ze sprekend op de Koningin leek, niet door kon gaan, onder persie van de Rijksvoorlichtingsdienst. Zo zijn er nog wel meer programma's te noemen. Vooral de handel en wandel van de radionieuwsdienst ANP en het NOS-journaal hadden wel wat grondiger uitgediept kunnen worden. Maar voor de rest geen kwaad woord. Daarvoor is de verzameling van al dan niet geslaagde censuurpogingen die wel beschreven zijn, te mooi. Het boek vertelt over de tijd dat Fanny Hill overal verkrijgbaar was, maar alleen in Groningen nog verboden. Over een halfnaakt, Vietnamese meisje dat van een expositie weggehaald moet worden. Over films die niet in een besloten club gedraaid mochten worden, terwijl ze de zelfde avond op de televisie te zien waren. Zo zouden we eindeloos door kunnen gaan, maar koop het boek zelf maar. Het is uitgegeven bij de Harmonie in Amsterdam en kost bijna veertien gulden.

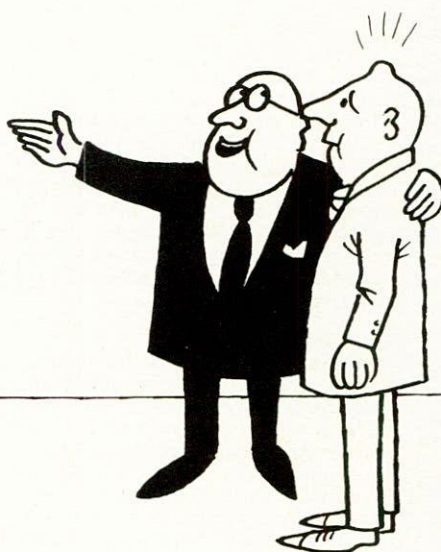
JAN HAASBROEK

CARTOONS

En zijn hier verschillende dingen die niet mogen
en dit is er één van

Kom terug Kleuversma,
mijn opmerking „vlieg op” moet u niet
zo letterlijk opvatten

Och hij is niet kwaad alleen een tikje onbehouden!